

**UNELE PROBLEME ALE TEORIEI ȘI METODOLOGIEI GENERALE
A CERCETĂRII PEDAGOGICE**

**SOME PROBLEMS OF GENERAL THEORY AND METHODOLOGY
OF PEDAGOGICAL RESEARCH**

Vasile PANICO, dr., prof. univ.,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID: 0000-0002-4431-1770
panico.vasile@upsc.md

Vasile PANICO, PhD, University Professor,
“Ion Creanga” SPU of Chisinau

CZU: 37.012:001.89

DOI: 10.46727/c.v2.21-22-03-2024.p312-317

Abstract. The paper reflects some problems in the development of theory and general methodology of pedagogical research. These key issues are the following: determining the development trends of pedagogical sciences; the motivation and formation of the scientific culture of research pedagogues; identifying the unity and specificity between the activity of education as a socio-human phenomenon and the research activity of education in pedagogical sciences; designing and carrying out interdisciplinary research; determining the relationships between theory and methods, general methods and methods of concrete research sciences; elucidating the relationships between the novelty, the scientific and practical value of the research, the evaluation criteria of the research products and the application limits of the pedagogical research products.

Keywords: general research theory and methodology, research activity, interdisciplinary research, relations between educational theory and practice, evaluation criteria for scientific products.

Activitatea de dezvoltare a teoriei și metodologiei generale a cercetării pedagogice este generată de necesitățile prognozării și dezvoltării procesului educațional, analizei permanente a științei și practicei educaționale și promovării funcției sociale a educației. Funcția de bază a teoriei și metodologiei generale a cercetării pedagogice constă în investigarea celor mai eficiente mijloace de dezvoltare a teoriilor pedagogice pentru a îmbunătăți eficacitatea activității de cercetare.

Problema de bază în dezvoltarea teoriei și metodologiei generale a cercetării pedagogice constă în motivarea acestui tip de activitate sociouman și formarea culturii de investigație la pedagogii cercetători. Activitatea de cercetare necesită să fie motivată pozitiv sub aspect sociouman și personal, iar pedagogul cercetător să fie înzestrat cu competențe de investigație la un nivel optim formate din următoarele grupe de științe: educației, psihologice, filosofice, didacticilor pe obiecte și științelor generale. Pentru realizarea acestui obiectiv major este util de sporit competitivitatea pedagogilor cercetători însoțită de un înalt nivel motivațional de ordin sociouman și personal.

Pregătirea cadrelor didactice în universitățile și facultățile cu profil pedagogic necesită să posede o cultură înaltă de cercetare. *Cultura cercetării a pedagogului practician este alcătuită din următoarele grupe de componente: a) să dețină cunoștințe, abilități și atitudini fundamentale din științele pedagogice și psihologice; b) să dețină capacități de cunoaștere și aplicare*

rezonabilă în cercetările pedagogice a principiilor filosofice de cunoaștere (metoda și metodologia, relațiile teorie și practică, principiul istorismului și activismului, unitatea concretului și abstractului, analizei și sinezei, relațiile determinismului extern și intern); c) să posede abilități de cunoaștere și aplicare a conceptelor general-științifice; d) să dețină competențe de integrare și delimitare a cunoștințelor teoretice și practice din științele pedagogice, psihologice, didacticilor particulare pentru realizarea eficientă a investigațiilor pedagogice; e) să fie înzestrat cu capacități de aplicare creativă a produselor științifice în practica educațională și de elucidare a caracteristicilor aparatului categorial în cercetările pedagogice (actualitatea și problema, obiectul și scopul, ipoteza, obiectivele și metodele de cercetare); j) să posede competența reflexivă și apartenența pedagogului cercetător către o școală științifică pedagogică[1,3].

Una din funcțiile de bază a activității profesionale a pedagogului este activitatea de cercetare științifică. Această activitate ocupă un loc modest în programele de învățământ. Mai mult decât atât, pregătirea către activitatea de cercetare necesită să fuzioneze preponderent toate disciplinele pedagogice și psihologice, filosofice și sociologice, didacticele pe obiecte și științele generale, disciplinele opționale și-n special stagiile de practică. Activitatea de integrare și continuitate între ciclurile de studii universitare în formarea la studenți a culturii de cercetare este un subiect special de examinare. Studenții celor trei cicluri de studiu înfruntă un șir de dificultăți de ordin teoretic și practic. Apar mai multe probleme de ordin teoretic și practic. Nominalizăm numai unele din ele care pot deveni *probleme speciale de investigație*.

Care este rolul științelor pedagogice în dezvoltarea cunoașterii fenomenelor educaționale în raport cu schimbările de dezvoltare a societății? Cum și prin ce mijloace poate fi probată valoarea științifică și practică a investigațiilor teoretice? Care sunt mijloacele de integrare a Teoriei și metodologiei generale a cercetării pedagogice cu teoriile cercetării a didacticilor particulare? Care sunt aspectele gnoseologice ale relațiilor științei și practicei educaționale? Care sunt mecanismele teoretice, praxiologice și mijloacele de realizare a studiilor interdisciplinare? Care sunt instrumentele de fundamentare ale practicii pedagogice inovatoare? Care sunt etapele și mijloacele de realizare a cercetărilor interdisciplinare?

Următoarea problemă fundamentală constă în determinarea unității și specificului dintre realitatea educațională și activitatea de cercetare pedagogică. Soluționarea problemei nominalizate contribuie la producerea a două efecte valorice: a) eficientizarea activității de cercetare prin prognosticarea și îmbunătățirea rezultatelor/produselor investigațiilor științifice; b) fortificarea, eficientizarea practicii educaționale și optimizarea sistemul de educație și instruire. Relația știința și practica pedagogică este legitatea și principiul de bază al dezvoltării acestor două domenii de activități socioumane[6].

Cercetarea pedagogică este un domeniu al cunoașterii științifice, un sistem de cunoștințe științifice despre practica educațională. Relația nominalizată constituie *obiectul de studiu al Teoriei și metodologiei generale a cercetării pedagogice*.

Principiile și regulile, metodele și procedeele educației nu pot fi deduse logic din concepte și legități. Principiile servesc ca punct de pornire în realizarea unității teoriei și practicei educaționale. Este necesar de ținut cont de competențele care necesită să fie formate la personalitate, obiectivele, condițiile specifice în cadrul cărora se derulează procesul de educație, particularitățile de vârstă și individuale ale educatului/autoeducatului pentru a crea situații educative adecvate. Tranziția de la legități la principii, de la funcția teoretico-științifică

spre funcția constructivă nu se realizează prin transformări logice, dar prin activitatea de cercetare experimentală. *Legitățile se află permanent la baza tranziției de la teorie la practică, de la o funcție la altă funcție a pedagogiei. Legitățile și conceptele teoretice servesc în calitate de orientare în organizarea și derularea activităților practice.* Concretizăm cele expuse mai sus prin următorul exemplu, elaborat de către noi și publicat în lucrarea „Principiile educației - sistem normativ de relații fundamentale”.

„Principiul unității în formarea conștiinței și comportării la personalitate. Acest principiu se fundamentează pe un sistem de idei teoretice din domeniul pedagogiei, psihologiei, filosofiei și alte științe.

Fundamentele științifice ale principiului unității în formarea conștiinței și comportării la personalitate: interdependența dintre procesul de formare a conștiinței și comportării personalității; structura procesului de educație; dezechilibrul permanent dintre procesul de formare a conștiinței și procesul de formare a comportării la personalitate; caracterul dinamic și contradictoriu în dezvoltarea personalității; interdependența dintre factorii și activitățile orientative și spontane în formarea și dezvoltarea personalității; racordarea procesului educațional la activitatea primordială de dezvoltare a personalității; interdependența componentelor structurale ale personalității (biogenetică, psihică și socială sau educațională); relațiile dintre valorile general-umane și naționale.

Regulile de realizare a principiului nominalizat sunt următoarele: formarea concomitentă, amplă și deplină la elevi/copii a componentelor structurale ale conștiinței (cunoștințe, abilități și deprinderi mintale, opinii, convingeri și idealuri) și comportării (acțiuni și fapte, abilități și deprinderi practice); complexitatea formării comportării în raport cu activitatea de formare și dezvoltare a conștiinței; motivarea permanentă a acțiunilor și faptelor pozitive; formarea la elevi a trebuințelor de a activa independent, de a lua decizii rezonabile și realizabile; dezvoltarea sentimentului datoriei și responsabilității; aplicarea echilibrată a metodelor de formare a conștiinței și comportării la personalitate; crearea condițiilor de succes la elevi/copii în activitățile de viață socială; dezvoltarea activismului independent; abordarea individualizată și diferențiată a procesului educațional; unitatea exigențelor factorilor educaționali; respectarea diversităților viziunilor, opiniilor și convingerilor elevilor/copiilor; crearea condițiilor favorabile de formare și dezvoltare a conștiinței și comportării la personalitate; sprijinul pe particularitățile specifice individuale și de vârstă în dezvoltarea personalității”[3, p. 34].

Științele educației și practica educațională constituie un sistem unic. Unitatea lor presupune în mod inevitabil existența deosebirilor[5]. După cum s-a menționat, obiectul Teoriei și metodologiei generale a cercetării pedagogice îl constituie raportul dintre realitatea educațională și reflectarea ei în științele educației. Științele pedagogice generează permanent noi produse științifice, obținute de către pedagogul cercetător în cadrul examinării și schimbării obiectului de cercetare. În unele surse științifice se delimitează noțiunile de „obiect/fenomen al realității” și „obiect al științei concrete”. Această delimitare are la bază următoarele argumente: a) educația este un fenomen sociouman și a apărut odată cu societatea, iar științele educației a apărut mult mai târziu odată conturarea obiectului de cercetare al pedagogiei, a unor elucidarea legități, principii și metode de investigație a fenomenelor educaționale; b) unul și același fenomen al realității educaționale poate fi și este examinat de mai multe științe sub diverse aspecte: filosofic, sociologic, psihologic.

O altă problemă-cheie a Teoriei și metodologiei generale de cercetare pedagogică constă în proiectarea și realizarea cercetărilor interdisciplinare.

Cercetările interdisciplinare prevăd realizarea optimă a tuturor formelor de relații la toate etapele de investigație. Cercetările interdisciplinare demonstrează necesitatea realizării unității și specificul științelor educației cu cele sociale, socioumane și umane. În cercetările interdisciplinare pedagogia ca știință despre educație investighează procesului de formare și dezvoltare a personalității și societății sub toate componentele structurale și exercită funcția integrativă sau de „încorporare” a conceptelor și metodelor din alte științe. Procesul și rezultatele obținute se completează reciproc (viziunile asupra obiectului, problema și scopul de cercetare, metodele și criteriile de investigație și-n special modalitățile de aplicare a produselor științifice în practica pedagogică). În cadrul cercetărilor interdisciplinare se produce „alimentarea,” și dezvoltate reciprocă a științelor. Astfel se dezvoltă și se îmbogățește permanent Teoria și metodologia generală a cercetării pedagogice prin noi concepte și metode de investigație și se obțin noi produse științifice și praxiologice mult mai semnificative și vitale pentru fortificarea practicii educației.

Cercetătorii specialiști din diverse domenii științifice inițial trebuie prin consens să: a) stabilească actualitatea teoretică și practică a cercetării sub aspectul științelor cointeresate; b) recurgă la *acordarea/ajustarea termenilor*, care posedă aceiași denumire în diverse științe, însă posedă conținut diferit/variant; c) selecteze și să justifice importanța metodelor de cercetare interdisciplinare[5,6].

O altă problemă strategică constă în identificarea raportului dintre Teoria și metodologia generală a cercetării pedagogice și alte științe. Relațiile pedagogiei cu alte științe se realizează prin mai multe forme: a) aplicarea în cercetările pedagogice a conceptelor și teoriilor din alte științe (filosofie, sociologie, logică, psihologie, fiziologia sistemului nervos, medicină); b) aplicarea metodelor de cercetare din alte științe. Metodele de cercetare teoretice și praxiologice din alte științe se adaptează la specificul Științelor educație după conținut și modul de aplicare în studiul concret. Astfel, *ideile sau conceptele filosofice constituie* o sursă de bază în dezvoltarea științelor pedagogice. Ideile sau conceptele filosofice în mod nemijlocit relaționează cu conceptele pedagogice și servesc ca bază în dezvoltarea teoriilor pedagogice. Conceptele filosofice nu pot fi aplicate direct în cercetările pedagogice, se cere o implicare nemijlocită a pedagogilor cercetători în readaptarea și reconceptualizarea lor de pe pozițiile științelor educației în funcție de obiectul, conținutul și mijloacele de îndeplinire a studiilor din pedagogia generală și a științelor pedagogice concrete (pedagogia comparată, pedagogia socială și didacticele particulare). Științele filosofice servesc în calitate de sursă pentru dezvoltarea pedagogiei paralel cu alte științe: psihologia, sociologia, istoria. Științele pedagogice preponderent se dezvoltă în baza conceptelor, legităților și metodelor propriu-zis pedagogice.

Argumentele nominalizate se referă și la relațiile pedagogiei cu psihologia. Astfel, în cercetările pedagogice savanții pedagogi permanent apelează la produsele investigațiilor psihologice (legitățile și principiile dezvoltării psihicului uman, relațiile dintre percepție, înțelegere și chibzuire, mecanismele de dezvoltare a comportamentului virtual, relațiile dintre gândire și memorie, gândirea creativă și gândirea critică).

Cercetătorul pedagog examinează legitățile și principiile, metodele și procedeele, conținuturile și formele de educație și autoeducație, care servesc ca bază în formarea și dezvoltarea psihicului la educat/autoeducat. Pedagogia oferă psihologiei indicații, recomandări

practice concrete pentru o dezvoltare eficientă a psihicului elevului/copilului de o anumită vârstă și particularități specifice de dezvoltare. Pedagogia nu poate înlocui psihologia și invers. Fiecare din aceste științe posedă obiectul și metodele specifice de cercetare, corespunzător și produsele științifice obținute sunt diferite.

O problemă indispensabilă a Teoriei și metodologiei generale a cercetării pedagogice o constituie procesul de determinare a relațiilor dintre teorie și metode, metodele generale și metodele științelor concrete. Teoria realizează funcția explicativă în cercetările științifice. Ea demonstrează, argumentează și elucidează însușirile și relațiile caracteristice obiectului, legitățile de funcționare și dezvoltare a fenomenului pedagogic supus investigației.

Metodele de cercetate constituie căile și mijloace de transformare sau modificare a obiectului pedagogic (educația) pentru a obține noi cunoștințe științifice valorice sub aspect teoretic și practic, care nemijlocit sunt orientate spre eficientizarea procesului educațional. Metoda sau metodele reprezintă un sistem de reguli-exigențe de proiectare și realizare a activității de cercetare pedagogică. Metodele de cercetare se elaborează în baza conceptelor teoretice, a legităților pedagogice și se raportează la structura și conținutul procesului educațional. La rândul său noile concepte și teorii pedagogice servesc ca bază în elaborarea/crearea a noi metode, iar acestea de pe urmă contribuie la modificarea și dezvoltarea ideilor/conceptelor teoretice. Între teoriile și metodele de cercetare pedagogice există relații reciproce, se formează și se dezvoltă concomitent.

Metodele de cercetare pedagogice realizează interrelația dintre pedagogul cercetător și fenomenul pedagogic supus investigației. Unele metode teoretice (analiza și sinteza, inducția și deducția, modelarea) și praxiologice (observarea, chestionarea, experimentul) de cercetare se utilizează în mai multe științe și obțin statutul de metode interdisciplinare. Metodele generale de cercetare se conceptualizează și se dezvoltă de către filosofie, sociologie și logica formală.

Este cunoscut faptul, că *Științele educației* realizează două funcții fundamentale: teoretico-științifică și normativă sau tehnico-constructivă. Prin realizarea funcției tehnico-constructive pedagogul cercetător reflectă realitatea educațională în mod real și prognozează strategiile și mijloacele de schimbare/modificare, planificare/proiectare pentru a procesului educațional în limitele anumitor condiții psihopedagogice. Către această funcție se referă principiile și regulile, metodele și procedeele, obiectivele, conținuturile și formele de educație, recomandările metodice.

Științele educației sunt orientate spre realizarea unui sistem de obiective raportate la cele două funcții nominalizate. Primul grup de obiective presupun determinarea sau redeterminarea, conceptualizarea sau reconceptualizarea esenței activității educaționale, identificarea legităților generale și specifice caracteristice obiectului supus investigației. Legitățile generale și specifice reprezintă cele mai generale forme de întruchipare a cunoștințelor teoretice. Indicatorii a legităților sunt relațiile de cauză-efect. Legitățile posedă caracter de universalitate, repetabilitate. Sunt legități generale și specifice/particulare de cercetare[1,2,4].

O altă problemă fundamentală a Teoriei și metodologiei generale a cercetării pedagogice constă în determinarea tendințelor de dezvoltare a științelor pedagogice. Problema nominalizată poate fi soluționată evolutiv în cadrul realizării cercetărilor prin consens interdisciplinar a grupelor de cercetători din științele sociale, socioumane, umane și alte domenii științifice și tehnologice. Ideile/conceptele științifice au menirea de a anticipa și direcționa activitatea de viață sociumană.

În continuate nominalizăm și *alte probleme* caracteristice Teoriei și metodologiei generale a cercetării pedagogice: a) stabilirea criteriilor de evaluare a produselor teoretice și practice a cercetărilor fundamentale pedagogice și raportarea lor la domeniile științelor pedagogice concrete; b) identificarea criteriilor evaluării noutății științifice. În opinia noastră noutatea științifică poate fi plasată pe trei nivele: de concretizare, de completare și de transformare; c) identificarea formelor de manifestare a valorii teoretice; d) elucidarea mijloacelor și strategiilor de aplicare a teoriei sistemelor funcționale în cercetările pedagogice; e) identificarea surselor și condițiilor de formare și dezvoltare a teoriilor pedagogice; j) semnificația fenomenului educațional în investigațiile pedagogice, limitele și condițiile formalizării și modelării în cercetările pedagogice.

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTEA, S. Dicționar enciclopedic de pedagogie. Volumul I (A-C). București: Didactica Publishing House, 2015. 831 p. ISBN 978-606-683-195-3
2. CRISTEA, S. Pedagogia. Științele pedagogice. Științele educației. V. 1, București: Editura DPH, 2016. 108p. ISBN 978-606-683-377-6
3. PANICO, V. Principiile educației-sistem normativ de relații fundamentale. În: Studia universitatis (Seria Științe ale Educației), Categoria B. Chișinău: USM 2017,nr.9 (109). p.32- 37. ISSN 1857-2103
4. PANICO, V. Unele aspecte referitor la formarea culturii cercetării pedagogice. În: Materialele conferinței internaționale, Cultura cercetării pedagogice: provocări și tendințe contemporane. Chișinău, 5-6 iunie 2021. Chișinău: UST. Ediția 1.Vol.2, 2021, p.229-240. ISBN: 978- 9975-76-347-9
5. PANICO, V. Interdisciplinaritatea în cercetările pedagogice. În: Materialele conferinței științifice internaționale „Adaptarea sistemului educațional la noile abordări din societatea contemporană: provocări și soluții” 18-19 august 2022. Chișinău: UST, 2023, p. 83-91. ISBN 978-9975-76-417-9 (PDF)
6. КРАЕВСКИЙ, В. В. Методология педагогики: Пособие для педагогов-исследователей. Чебоксары: Изд-во Чуваш, ун-та, 2001. 248 с. ISBN 5-7936-0098-1.